

ΤΟ ΒΗΜΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εικαστικές περιπλανήσεις

Κάσος,
σαν
ζωγραφιάΗ Ειρήνη Ηλιοπούλου ζει και αισθάνεται
τα χρώματα στο τέρμα της άγονης γραμμήςΤο τσίλιγμα
των
ντολμάδων
στην αυλή
της Πέρα
ΠαναγίαςΤο σπίτι της
Σοφίας στο
ΦρυΤΟΥ
ΝΙΚΟΥ Γ. ΜΑΣΤΡΟΠΑΥΛΟΥ

Έχει μείνει ζωγραφισμένη στον νου μου η πρώτη ανταπόκριση της Ειρήνης Ηλιοπούλου από το νησί που με ανέστησε, την Κάσο: «Κοιτάζω εκστατική γύρω μου, έχω χάσει την αίσθηση του χρόνου, Ξέχασα το όνομά μου». Εγώ όμως θυμόμουν πολύ καλά το όνομά της κάτω από σπουδαία έργα της σύγχρονης ελληνικής ζωγραφικής και περίμενα με αγωνία την εικαστική ματιά της πάνω στον γενέθλιο τόπο μου. Ηξερα ότι οι αυθεντικοί καλλιτέχνες μετουσιώνουν με αριστοτεχνικό όσο και αλχημιστικό τρόπο τις εικόνες και τα συναισθήματα σε πολύπλοκα έργα τέχνης που μιλούν με ξεχωριστή γλώσσα στον κάθε καλοπροαίρετο θεατή, ανάλογη με τον δικό του εσωτερικό κόσμο. Σε εμένα η Κάσος άρχισε να ψιθυρίζει στο αφτί όταν ακόμη ήμουν στην κούνια μου, κανακέματα που μιλούσαν για ταξίδια, να μεγαλώσω, να γενώ καπετάνιος. Και μετά, μεγαλώνοντας απέναντι στις γραμμές των οριζόντων, αισθανόμουν την έλξη των αθέατων, μακρινών στεριών, την ισχυρότερη πρόκληση των ταξιδιών. Πώς όμως θα μιλούσε η Κάσος σε έναν πολύ ευαίσθητο, αλλά εκ των πραγμάτων αποστασιοποιημένο από τα τοπία καταγωγής θεατή;

Αποστασιοποιημένος; Η Ειρήνη Ηλιοπούλου δεν αισθάνθηκε ποτέ έτσι. «Σαν έτοιμη από καιρό» μπήκε κατευθείαν με το μικρό αεροπλάνο στην αγκαλιά της Κάσου και άρχισε να την παρατηρεί, να την αφουγκράζεται, να τη μυρίζει, να την αισθάνεται και όπως ευχόμουν να τη ζωγραφίζει και να γράφει για αυτήν. Η ζωγράφος συνηθίζει να ξύνει το μολύβι της μέχρι τέλους, να το καταναλώνει ολάκερο σε σχέδια και

Χέλατρος,
το πρώτο
λιμάνι των
Μινωιτών
στο ταξίδι
τους προς
Ανατολάς

γράμματα. Οπως λέει, στην Κάσο στο τέλος το μολύβι της μύριζε βασιλικό...

«Το ταξίδι με το μικρό αεροπλάνο από την Κάρπαθο στην Κάσο κράτησε ελάχιστα, μερικά λεπτά. Πετούσε χαμηλά και έμοιαζε πιο πολύ με λεωφορείο που κάνει στάσεις παρά με αεροπλάνο. Πίσω από το συρματόπλεγμα του μικρού αεροδρομίου, πλάι στη θάλασσα, φίλοι και φίλοι φίλων κουνούσαν χέρια και μαντήλια για καλωσόρισμα. Φίνος Φιλμ, ταινία ασπρόμαυρη ξαφνικά, όπου θα παίζω. Και χώθηκα στις αγκαλιές. Το ταξίδι ήδη είχε κερδηθεί! Εκεί με άρπαξαν και οι μυρωδιές της Κάσου, τα βότανα, η αρμύρα και ο αέρας. Είσαι στο σωστό μέρος, μου είπαν...

Στο τραπέζι μου βρήκα κασώπικες κουλούρες, μέλι θυμαρίσιο και ένα μολύβι για να σχεδιάσω, που αν το φυτέψω, στο τέλος του θα βγει βασιλικός. Και ενώ η Σοφία μου έδειχνε το Φρυ από τη βεράντα μου και εγώ γέμιζα τα σωθικά μου με μορφοβία, η Κάσος είχε αρχίσει να υφαίνει ανεπαίσθητα τον ιστό της γύρω μου.

Στο σκιερό σοκάκι, το στέκι των πρωινών καφέδων, συναγωνίζονται ποιος θα προλάβει να κεράσει πρώτος. Ξέκοψα λίγο από την παρέα, που όσο μεγάλωνε μεγάλωναν και τα χαμόγελα, για να πεταχτώ δυο βήματα στην Μπούκα, στο παλιό μικρό γραφικό λιμανάκι, που ακόμη δεν κατάφερα να βρω λόγια να το περιγράψω. Ο φάρος, το καμπαναριό του Αγίου Σπυρίδωνα, τα καπετανόσπιτα, οι βάρκες και ο χρόνος γύρισε πίσω σε μια Ελλάδα μακρινή και ανέγγιχτη, που την ιστορία την αναπνέεις στον αέρα. Είσαι εκεί για πρώτη φορά, αλλά το κύτταρό σου σου λέει πως ήσουν πάντα εκεί που δεν μοιάζει με πουθενά αλλού, αλλά είναι όλα μαζί αυτά που αγαπήσαμε και χάθηκαν. Η Κάσος σου

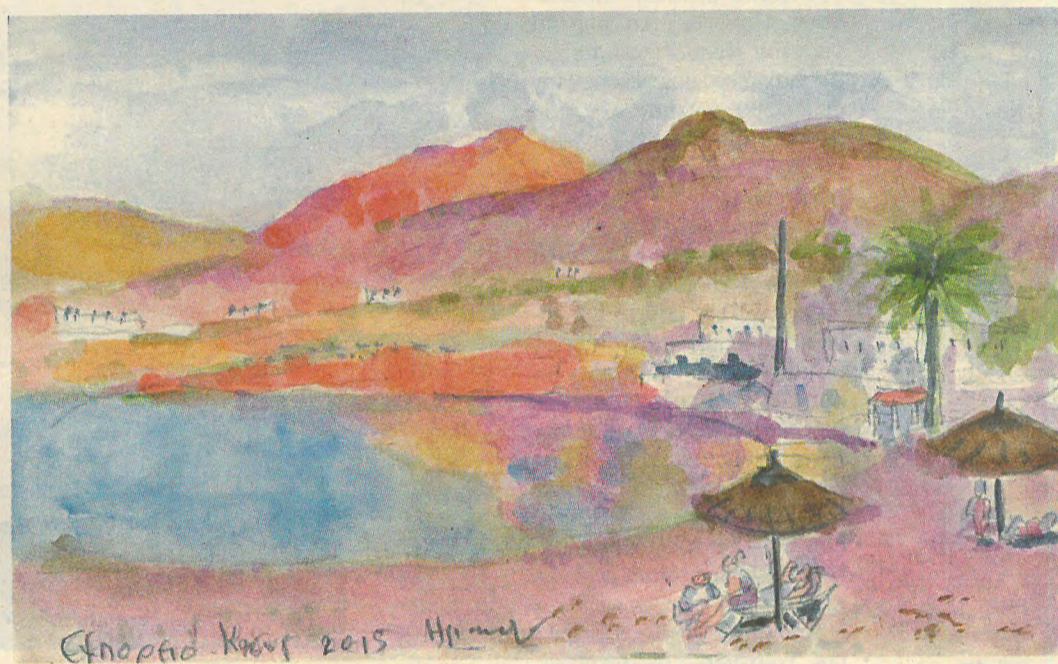
κάνει αυτό το δώρο το ανεκτίμητο, σου επιστρέφει τη μνήμη της ιστορίας, της ουσίας, της γλύκας και της ανθρωπιάς.

Το μεσημέρι ξαναβαφτίστηκα στη Χέλατρο. Θα αλλάξω όνομα και θα μείνω εδώ. Κάτω από τα λιγούστα αρμυρίκια τρεις πάγκοι και μια μικρούλα καντίνα απ' όπου ξεπήδαγαν ατέλειωτες πρωτόγνωρες γεύσεις. Με τις ρακέδες, τις ιστορίες και τα γέλια γνωριστήκαμε – «οι φίλοι των φίλων και δικοί μας φίλοι»... Ενίωσα πως αυτή είναι η δύναμη του νησιού, οι δεσμοί των ανθρώπων μεταξύ τους.

Όλα τα δείπνα ήταν ένα «καλωσόρισμα». Σειρά μου τώρα. Το πρώτο και πιο επίσημο, στο Αρβανιτοχώρι, στην πλατειούλα με τα λαμπιόνια, όπου δεν έμεινε τίποτα που να μην το δοκιμάσουμε και να μην πούμε και μέσα από τις ιστορίες τους γίναμε κοινωνοί των μουσικών του νησιού, με την αλλόκοτη ενέργεια του αέρα να συνοδεύει και να καθαρίζει το μυαλό και τα πνευμόνια.

Τη νύχτα αργά, ανεβαίνοντας την ανηφόρα για το σπίτι, ελάχιστο φεγγάρι, καθόλου φώτα, σπίτια πουθενά, έφεξα με το κινητό για να βρω δρομάκι μέσα απ' τα χωράφια. Ανεξιχνίαστοι θόρυβοι, αλλά η ενέργεια της Κάσου γλυκιά πανοπλία, άτρωτη εγώ, τρομερό αίσθημα ελευθερίας, μόνη μέσα στη βαθιά νύχτα και με την Κάσο προστάτη και σύμμαχο! Αυτή τη νύχτα μου ξαναέδωσε το νησί τη γενναιότητα και την ανεμελιά των παιδικών μου χρόνων. Στ' αλήθεια ξέχασα τα πάντα πίσω μου!

Το άλλο πρωί με θάλασσα λάδι, στα τροπικά σχεδόν Αρμάθια, με караβάκι απ' όπου σαν πρωτόπλαστοι βουτήξαμε στο νερό για να φτάσουμε στην ακτή, σε έναν παράδεισο από κατάλευκα μαρμάρια βράχια και ατέλειωτη άσπρη άμμο και μια θάλασσα που μόνο μια φορά

Η Μπούκα, το μικροσκοπικό, παλιό πειρατικό λιμάνι για βάρκες και μικρά τρεχαντήρια

Το Φρυ, επίκεντρο της ζωής στο νησί

Οι Έξι εκκλησιές, οι έξι νεράιδες στην Παναγία και το παλιό λιμάνι του Εμπορείου

βλέπεις στη ζωή σου. Δεν βγήκαμε από τη δροσερή αγκαλιά της παρά έξι ώρες μετά, όταν ήρθε να μας παραλάβει το караβάκι της επιστροφής.

Το βράδυ πάλι όλοι γύρω από ένα τραπέζι, να δοκιμάσουμε και τούτο που μας διέφυγε και το άλλο που ξεχάσαμε. Το πρωί από το υπέροχο σπίτι της Σοφίας - κάθε αντικείμενο και μια ιστορία - το σπίτι - θρύλος της νεράιδας φίλης μας που μας μύσησε στα ιερά και στα όσια της Κάσου και όχι μόνο.

Στον Αντιπέρατο νιώθεις ότι η Κάσος ορθώνει το ανάστημά της και σε δαμάζει. Αγκάθια, σκίνα, πετρώματα σαν λάβα, με γούβες γεμάτες αλάτι, τραχύ σκληρό τοπίο, πέτρινο, αδύνατο να μη στοχαστείς και μια θάλασσα να σου γνέφει αριστερά σου "διάλεξε!" και να σε αποζημιώνει με ένα "θανατηφόρο" ηλιοβασίλεμα.

Και την άλλη μέρα σε γλυκαίνει το παλιό εμπόρειο, ο Εμπορείος, και σε ξαναγυρνά στην παιδική σου ηλικία με χρώματα ροζ και πορτοκαλιά. Το βράδυ στην πανέμορφη ταβέρνα του Κίκη, πρόβα στις μαντινάδες και στα βήματα του χορού, για μεθαύριο της Παναγίας...

Ξανά στην Μπούκα, στο καφενείο του Ματθαίου στο Φρυ, Ξανά στο σπίτι - στολίδι της Σοφίας που στην αύρα του διαβάζεις τα ταξίδια, την ιταλική κατοχή στα Δωδεκάνησα, την ιστορία του σπιτιού και του νησιού, άλλο ένα μέρος που σταμάτησε πάλι ο χρόνος και που αναγνωρίζω βήμα - βήμα όλα τα κατατόπια του "Κρυμμένου στο Αιγαίο" που ζωντανεύει στα μάτια μου σαν σινεμά.

Παραμονή της Παναγίας φόρος τιμής στις έξι νεράιδες, τις έξι εκκλησιές που έχτισαν για να διώξουν τα έξι ξωτικά και τις αφιέρωσαν σε έξι διαφορετικούς αγίους. Ομως μέσα μου κάτι μου

λέει πως δεν έφυγαν και πως εκεί μέσα έχουν φωλιάσει για πάντα.

Και φτάνει η μεγάλη Παραμονή της Κάσου, η μύηση στο έθιμο - μυστήριο, τύλιγμα των μικροσκοπικών ντολμάδων στον περίβολο της Πέρα Παναγίας. Μόνο γυναίκες, κάθε ηλικίας, ντόπιες και ξένες, σε μαθαίνουν τα μυστικά του τυλίγματος, τα χειρότερα τα δικά μου, με τη ρίγα του αμπελοφυλλου απ' έξω για να είναι πιο ζωγραφικά. Ευγενικά με βάλανε να τα ξαναφτιάξω, και οι ιστορίες αστείστες στα τεράστια τραπέζια. Δίπλα στις κουζίνες της εκκλησίας να βράζουν στα καζάνια τα κρεατικά για το περίφημο κασιώτικο πιλάφι. Ολα μια προετοιμασία όπου το νησί συμμετέχει ολόκληρο, για τη μεγάλη μέρα, τη μεγαλύτερη γιορτή του νησιού, στο χωριό Παναγία.

Η εκκλησία λάμπει, ο κόσμος λάμπει και οι καρέκλες ήδη έχουν στηθεί για το μεγάλο γλέντι! Απέναντι στη μεγάλη σάλα της εκκλησίας πυρετός σεβιρισματος στα ξύλινα τραπέζια. Ολοι κοινωνοί της παράδοσης και απ' έξω η λύρα και οι ανικριστές μαντινάδες. Πολύτιμο και μοναδικό το δέσιμό τους και η ανάγκη τους να τα μοιράζονται όλα, πράγμα που το οσμίζεσαι στον αέρα μόλις πατήσεις το πόδι σου στο νησί.

Το απόγευμα, σε ένα ροζ ηλιοβασίλεμα, περπάτησα για να δω το βουλιαγμένο καράβι έξω από το νέο λιμάνι. Μυρωδιές από βότανα, βράχια, μύλοι. Ξανά όμως πίσω στο γλέντι που συνεχίζεται ως το άλλο πρωί.

Στην επιστροφή το αεροπλάνο μύριζε φασκόμηλο, από αυτό που μου έδωσε ο Βαγγέλης για το ξεπροβόδιμα! Υστερα η μυρωδιά κατέκλυσε το σπίτι μου και η ευχή φίλου, να κρατήσει η μυρωδιά της κινόμαλας για πάντα! Ετσι λένε το φασκόμηλο στην Κάσο...».